

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Wspólny komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów »Plan działania na rzecz zwalczania dezinformacji«”

[JOIN(2018) 36 final]

(2019/C 228/13)

Sprawozdawca: **Ulrich SAMM**

Współsprawozdawczyni: **Giulia BARBUCCI**

Wniosek o konsultację	Komisja Europejska, 12.3.2019
Podstawa prawna	Art. 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Transportu, Energii, Infrastruktury i Społeczeństwa Informacyjnego
Data przyjęcia przez sekcję	5.3.2019
Data przyjęcia na sesji plenarnej	20.3.2019
Sesja plenarna nr	542
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	142/2/1

1. Wnioski i zalecenia

1.1. EKES odnotowuje przyjętą definicję **dezinformacji** jako możliwych do zweryfikowania, nieprawdziwych lub wprowadzających w błąd informacji, które stanowią zagrożenie dla demokracji i wyrządzają szkodę publiczną. Rozpowszechnianie dezinformacji stało się częścią wojny hybrydowej i ma wyraźny cel polityczny. Podkreśla jednak również, że poza fałszywymi informacjami bardzo wybiórcze informacje, zniesławianie, sianie paniki oraz podżeganie do nienawiści są sprzeczne z podstawowymi prawami (wolnościami) obywateli i prawami mniejszości.

1.2. Najbardziej skuteczną dezinformacją zawsze zawiera ziarno prawdy. W związku z tym konieczne są liczne działania wszystkich zainteresowanych stron w celu zapewnienia wysokiej jakości informacji i podniesienia świadomości. EKES z zadowoleniem przyjmuje więc inicjatywę dotyczącą skoordynowanych działań na rzecz ochrony UE, jej instytucji i obywateli przed dezinformacją. EKES podkreśla pilny charakter takich środków, wyraża jednak zaniepokojenie, że wpływ tego planu działania może być ograniczony ze względu na zbliżające się wybory europejskie w maju 2019 r.

1.3. Komitet uznaje, że dezinformacja pochodzi przede wszystkim z trzech źródeł: Federacji Rosyjskiej (co jest dobrze udokumentowane przez Europejską Służbę Działań Zewnętrznych), podmiotów gospodarczych i mediów z innych krajów trzecich (w tym z Chin i z USA) i źródeł wewnętrznych – różnych serwisów informacyjnych działających w krajach samej UE, jak również ze skrajnych ruchów i organizacji politycznych. EKES wzywa Komisję do rozszerzenia monitorowania i podjęcia odpowiednich środków zaradczych.

1.4. EKES podkreśla, że **państwa członkowskie** muszą pilnie podjąć działania niezbędne do zachowania integralności systemów wyborczych i infrastruktury wyborczej, a także przetestować te systemy na wszystkich etapach wyborów europejskich.

1.5. EKES podziela zdanie Komisji, że kompleksowa odpowiedź na dezinformację wymaga również aktywnego udziału **organizacji społeczeństwa obywatelskiego**. EKES **aktywnie wspiera** wspólne wysiłki na rzecz zwalczania dezinformacji, np. poprzez swoje opinie, wysłuchania, inicjatywę „Going local” i liczne działania prasowe organizowane przez swój profesjonalny Zespół ds. Komunikacji.

1.6. Budowanie odporności oznacza zaangażowanie wszystkich sektorów społeczeństwa, a przede wszystkim poprawę umiejętności korzystania z mediów wśród obywateli. Podnoszenie świadomości i myślenie krytyczne zaczyna się w **szkole**, lecz wymaga również ciągłego odświeżania wiedzy przez całe życie. Wymagają one zapewnienia odpowiedniego finansowania obecnie i w nowych wieloletnich ramach finansowych.

1.7. Wspólne wysiłki muszą być wspierane przez jak największą liczbę podmiotów na szczeblu UE, w państwach członkowskich i w ramach partnerstwa południowego i wschodniego przy zaangażowaniu organizacji publicznych i prywatnych. Niezależne **podmioty weryfikujące fakty** i **wysokiej jakości dziennikarstwo** odgrywają kluczową rolę i wymagają odpowiedniego finansowania, aby mogły działać niemal w czasie rzeczywistym.

1.8. EKES z zadowoleniem przyjmuje zwłaszcza środki na badania naukowe przydzielone w programie „Horyzont 2020” i w programie „Horyzont Europa” z myślą o **lepszemu zrozumieniu** źródeł dezinformacji oraz zamiarów, narzędzi i celów leżących u podstaw dezinformacji.

1.9. Już dawno należało wzmocnić **grupy zadaniowe ds. komunikacji strategicznej**. W związku z tym EKES z zadowoleniem przyjmuje plan dotyczący zapewnienia dodatkowego personelu i nowych narzędzi. Z uwagi na znaczne środki, jakie w niektórych państwach przeznaczają się na wytwarzanie dezinformacji, wydaje się, że konieczna jest odpowiednia reakcja UE. Zatem przewidywane zwiększenie środków w ramach grup zadaniowych ds. komunikacji strategicznej można uznać jedynie za pierwszy krok w kierunku dalszego wzrostu w nadchodzących latach.

1.10. EKES zgadza się, że należy dokonać przeglądu dwóch pozostałych grup zadaniowych ds. komunikacji strategicznej (Bałkany Zachodnie i Południe) i wzywa państwa członkowskie do wniesienia wkładu w prace grup poprzez wysyłanie ekspertów krajowych.

1.11. EKES z zadowoleniem przyjmuje **kodeks postępowania** jako dobrowolne zobowiązanie platform mediów społecznościowych oraz reklamodawców do zwalczania dezinformacji, ale jednocześnie ma wątpliwości co do skuteczności takich dobrowolnych działań. Wzywa Komisję do zaproponowania dalszych działań, w tym działań o charakterze regulacyjnym, takich jak sankcje, w przypadku gdy wdrożenie kodeksu nadal będzie niezadowalające.

1.12. EKES pilnie apeluje do przedsiębiorstw prywatnych, aby zaczęły postrzegać umieszczanie reklam na platformach internetowych rozprzestrzeniających dezinformację jako nieetyczne i nieodpowiedzialne, a także wzywa je do podjęcia działań mających na celu zapobieżenie takiemu zachowaniu.

2. Wprowadzenie – dezinformacja jako zagrożenie dla systemów demokratycznych Unii

2.1. W kontekście omawianej inicjatywy **dezinformacja** rozumiana jest jako możliwe do zweryfikowania, nieprawdziwe lub wprowadzające w błąd informacje, tworzone, przedstawiane i rozpowszechniane w celu uzyskania korzyści gospodarczych lub zamierzonego wprowadzenia w błąd opinii publicznej, które wyrządzają szkodę publiczną i stanowią zagrożenie dla demokracji. Często prawa są atakowane przez zniesławianie, sianie paniki oraz podżeganie do nienawiści.

2.2. Osoby rozpowszechniające dezinformację czasem powołują się na **wolność wypowiedzi**. Prawo do informacji i wolność prasy to w istocie prawa podstawowe Unii Europejskiej, ale musimy walczyć z wszelkimi nadużyciami, gdy dezinformacja jest świadomie wykorzystywana do wyrządzenia szkody społeczeństwu.

2.3. **Techniki cyfrowe** ułatwiają przygotowywanie i rozpowszechnianie dezinformacji. Obejmują one:

- ataki trolli na profile w mediach społecznościowych,
- korzystanie z zautomatyzowanego oprogramowania internetowego (botów),
- fałszowanie dokumentów,
- manipulację wideo (tzw. deep fakes),
- fałszywe profile w mediach społecznościowych.

2.4. **Media społecznościowe** stały się ważnym sposobem rozprzestrzeniania dezinformacji, w tym w niektórych przypadkach (np. Cambridge Analytica) w celu dostarczenia treści dezinformacyjnych konkretnym użytkownikom, wybranym poprzez wykorzystanie uzyskanych w drodze nieuprawnionego dostępu **danych osobowych**. Ostatecznym celem jest wywarcie wpływu na wynik wyborów, co zagraża demokracji.

Oprócz mediów społecznościowych bardziej **tradycyjne metody** takie jak telewizja, gazety, strony internetowe, łańcuszki e-mail i komunikaty nadal odgrywają także ważną rolę w wielu regionach. Stosowane narzędzia i techniki zmieniają się w szybkim tempie.

2.5. **Podmioty** rozpowszechniające dezinformację mogą znajdować się wewnątrz państw członkowskich lub poza nimi. W tym drugim przypadku mogą mieć charakter państwowy (lub sponsorowany przez rząd) lub niepaństwowy. Według sprawozdań ponad 30 państw wykorzystuje dezinformację i prowadzi różnego rodzaju działania mające wywrzeć wpływ, w tym na własnym terytorium.

2.6. Według Komórki UE ds. Syntezy Informacji o Zagrożeniach Hybrydowych, utworzonej w 2016 r. w ramach Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych, stosowanie dezinformacji przez **Federację Rosyjską** stanowi największe zagrożenie zewnętrzne dla UE. Dezinformacja wytwarzana lub rozpowszechniana przez Rosję została odnotowana w kontekście szeregu wyborów i referendum w UE. Dobrze udokumentowano kampanie dezinformacyjne dotyczące wojny w Syrii, zestrzelenia samolotu MH-17 na wschodzie Ukrainy oraz użycia broni chemicznej w ataku w Salisbury. Niemniej inne państwa trzecie również odgrywają ważną rolę w dezinformacji, a liczne podmioty w UE także dostarczają fałszywych informacji.

2.7. W 2018 r. Unia przedstawiła szereg inicjatyw mających na celu zwalczanie dezinformacji i nielegalnych treści oraz zapewnienie ochrony danych:

- Wspólny komunikat w sprawie wzmocnienia odporności na zagrożenia hybrydowe JOIN(2018) 16,
- Zalecenie w sprawie działań na rzecz skutecznego zwalczania nielegalnych treści w internecie C(2018) 1177,;
- Rozporządzenie w sprawie zapobiegania rozpowszechnianiu w internecie treści o charakterze terrorystycznym COM(2018) 640,
- Rozporządzenie w odniesieniu do procedury weryfikacji dotyczącej naruszeń przepisów o ochronie danych osobowych w kontekście wyborów do Parlamentu Europejskiego COM(2018) 636 ⁽¹⁾,
- Zmieniona dyrektywa (UE) 2018/1808 o audiowizualnych usługach medialnych;
- Komunikat „Zwalczanie nielegalnych treści w internecie – W kierunku większej odpowiedzialności platform internetowych” COM(2017) 555 ⁽²⁾,
- Rozporządzenie ustanawiające Europejskie Centrum Kompetencji w dziedzinie Cyberbezpieczeństwa w kwestiach Przemysłu, Technologii i Badań Naukowych oraz sieć krajowych ośrodków koordynacji ⁽³⁾,
- Komunikat „Zwalczanie dezinformacji w internecie: podejście europejskie” COM(2018) 236 ⁽⁴⁾ oraz sprawozdanie z jego wdrażania COM(2018) 794,
- Komunikat w sprawie wolnych i uczciwych wyborów europejskich COM(2018) 637, przedstawiony w dniach 19 i 20 września 2018 r. na spotkaniu przywódców UE w Salzburgu.

2.8. Mając na uwadze wybory do Parlamentu Europejskiego w 2019 r. oraz ponad 50 różnych wyborów prezydenckich, krajowych czy lokalnych i regionalnych, które mają się odbyć w państwach członkowskich do 2020 r., konieczne staje się podjęcie **pilnych i natychmiastowych skoordynowanych działań** w celu ochrony Unii, jej instytucji i obywateli przed dezinformacją.

3. Streszczenie planu działania na rzecz zwalczania dezinformacji

3.1. **Plan działania** JOIN(2018) 36 przygotowany przez Komisję i Wysoką Przedstawiciel Unii odpowiada na wezwanie Rady Europejskiej do „ochrony demokratycznych systemów Unii i zwalczania dezinformacji”. Skoordynowane podejście do dezinformacji opiera się na czterech filarach:

3.2. **Zwiększenie zdolności** instytucji unijnych do wykrywania, analizowania i ujawniania dezinformacji.

- Wzmocnienie grupy zadaniowej ds. komunikacji strategicznej i delegatur Unii poprzez dodatkowy personel i nowe narzędzia.
- Przegląd mandatów grup zadaniowych ds. komunikacji strategicznej dla Bałkanów Zachodnich i Południa.

⁽¹⁾ Opinia EKES-u w sprawie ochrony danych osobowych w kontekście wyborów do Parlamentu Europejskiego (dotychczas nieopublikowana w Dzienniku Urzędowym).

⁽²⁾ Dz.U. C 237 z 6.7.2018, s. 19.

⁽³⁾ Opinia EKES-u w sprawie Europejskiego Centrum Kompetencji w dziedzinie Cyberbezpieczeństwa w kwestiach Przemysłu, Technologii i Badań Naukowych oraz sieci krajowych ośrodków koordynacji (dotychczas nieopublikowana w Dzienniku Urzędowym).

⁽⁴⁾ Dz.U. C 440 z 6.12.2018, s. 183.

3.3. **Wzmocnienie skoordynowanej i wspólnej reakcji** na dezinformację.

- Do marca 2019 r. ustanowienie systemu wczesnego ostrzegania w celu zwalczania kampanii dezinformacyjnych w ścisłej współpracy z istniejącymi sieciami, Parlamentem Europejskim oraz Organizacją Traktatu Północnoatlantyckiego i mechanizmem szybkiego reagowania grupy G7.
- Intensyfikacja działań komunikacyjnych na temat unijnych wartości i polityk.
- Usprawnienie komunikacji strategicznej w sąsiedztwie Unii.

3.4. **Mobilizowanie sektora prywatnego** do zwalczania dezinformacji.

- W dniu 26 września 2018 r. opublikowano kodeks postępowania dla platform internetowych i branży reklamowej. Komisja zapewni ściśle i stale monitorowanie jego wdrażania.

3.5. **Podnoszenie świadomości** i zwiększanie odporności społecznej.

- Ukierunkowane kampanie publiczne oraz szkolenia dla mediów i podmiotów kształtujących opinię publiczną w Unii i jej sąsiedztwie w celu zwiększenia świadomości na temat negatywnych skutków dezinformacji.
- Kontynuowane będą wysiłki na rzecz wspierania pracy niezależnych mediów i wysokiej jakości dziennikarstwa oraz badania nad dezinformacją.
- Państwa członkowskie we współpracy z Komisją powinny wspierać tworzenie wielodyscyplinarnych zespołów niezależnych podmiotów weryfikujących fakty i naukowców posiadających szczególną wiedzę na temat lokalnego środowiska informacyjnego w celu wykrywania i ujawniania kampanii dezinformacyjnych w różnych sieciach społecznościowych i mediach cyfrowych.
- W ramach Tygodnia Umiejętności Korzystania z Mediów w marcu 2019 r. i przy udziale państw członkowskich Komisja będzie wspierać współpracę transgraniczną wśród osób zajmujących się kwestią umiejętności korzystania z mediów.
- Państwa członkowskie powinny szybko wdrożyć przepisy dyrektywy o audiowizualnych usługach medialnych dotyczące umiejętności korzystania z mediów.
- Komisja będzie ściśle monitorować wdrażanie pakietu dotyczącego wyborów oraz w stosownych przypadkach zapewni odpowiednie wsparcie i doradztwo.

4. **Uwagi ogólne**

4.1. EKES odnotowuje przyjętą definicję dezinformacji jako możliwych do zweryfikowania, nieprawdziwych lub wprowadzających w błąd informacji, które stanowią zagrożenie dla demokracji i wyrządzają szkodę publiczną. Podkreśla jednak, że poza fałszywymi informacjami bardzo wybiórcze informacje, zniesławianie, sianie paniki oraz podżeganie do nienawiści są sprzeczne z podstawowymi prawami (wolnościami) obywateli i prawami mniejszości. Najbardziej skuteczną dezinformacją zawsze zawiera ziarno prawdy. W związku z tym konieczne są liczne działania ze strony wszystkich zainteresowanych stron w celu zapewnienia wysokiej jakości informacji i podniesienia świadomości.

4.2. Rozpowszechnianie dezinformacji stało się częścią wojny hybrydowej i ma wyraźny cel polityczny. Zatem EKES z zadowoleniem przyjmuje inicjatywę dotyczącą skoordynowanych działań na rzecz ochrony UE, jej instytucji i obywateli przed dezinformacją. EKES podkreśla pilny charakter takich środków, wyraża jednak zaniepokojenie, że wpływ tego planu działania może być ograniczony ze względu na zbliżające się **wybory europejskie** w maju 2019 r. Nie ma wątpliwości, że w dłuższej perspektywie te wspólne wysiłki w celu przeciwdziałania dezinformacji będą miały fundamentalne znaczenie dla ochrony systemów demokratycznych w UE.

4.3. Komitet uznaje, że dezinformacja pochodzi przede wszystkim z trzech źródeł: Federacji Rosyjskiej (co jest dobrze udokumentowane przez Europejską Służbę Działań Zewnętrznych), podmiotów gospodarczych i mediów z innych krajów trzecich (w tym z Chin i z USA) i źródeł wewnętrznych – różnych serwisów informacyjnych działających w krajach samej UE, jak również ze skrajnych ruchów i organizacji politycznych. EKES wzywa Komisję do rozszerzenia monitorowania i podjęcia odpowiednich środków zaradczych.

4.4. EKES podkreśla, że **państwa członkowskie** muszą pilnie podjąć działania niezbędne do zachowania integralności systemów wyborczych i infrastruktury wyborczej, a także przetestować te systemy przed wyborami europejskimi, a także w trakcie wyborów i po nich. Istotne jest, by Komisja wspierała je w realizacji tego zadania. Za wzór może posłużyć wymiana najlepszych praktyk, np. w Szwecji w 2018 r.

4.5. EKES z zadowoleniem przyjmuje zdanie Komisji, że kompleksowa odpowiedź na dezinformację wymaga również aktywnego udziału **organizacji społeczeństwa obywatelskiego**. Budowanie odporności wymaga zaangażowania wszystkich sektorów społeczeństwa, a przede wszystkim poprawy umiejętności korzystania z mediów wśród obywateli, tak aby byli oni w stanie wskazać praktyki dezinformacyjne i mogli się im przeciwstawić. Podnoszenie świadomości i myślenie krytyczne zaczyna się w **szkole**, lecz wymaga również ciągłego odświeżania wiedzy przez całe życie. Niemniej wymagają one przyznania odpowiedniego finansowania obecnie i w nowych wieloletnich ramach finansowych.

4.6. **EKES aktywnie wspiera** wspólne wysiłki na rzecz zwalczania dezinformacji, np. poprzez swoje opinie, wysłuchania, inicjatywę „Going local” i liczne działania prasowe organizowane przez swój profesjonalny Zespół ds. Komunikacji.

4.7. **Wspólne wysiłki** muszą być wspierane przez jak największą liczbę podmiotów na szczeblu UE, w państwach członkowskich i w ramach partnerstwa południowego i wschodniego przy zaangażowaniu organizacji publicznych i prywatnych. Niezależne podmioty weryfikujące fakty i wysokiej jakości dziennikarstwo odgrywają kluczową rolę i wymagają odpowiedniego finansowania, aby mogły działać niemal w czasie rzeczywistym.

4.8. W perspektywie długoterminowej odpowiednie umiejętności korzystania z mediów są kluczem do przyszłości demokracji w Europie. EKES popiera wysiłki na rzecz **lepszego zrozumienia** źródeł dezinformacji oraz zamiarów, narzędzi i celów leżących u jej podstaw, a także tego, w jaki sposób i dlaczego obywatele, a czasem całe społeczności, dają się wciągnąć w narrację dezinformacji i stają się częścią mechanizmów rozpowszechniania fałszywych informacji. EKES z zadowoleniem przyjmuje zwłaszcza środki finansowe przeznaczone na ten cel w programach „Horyzont 2020” i „Horyzont Europa”.

5. Uwagi i zalecenia szczegółowe

5.1. Już dawno należało wzmocnić **grupy zadaniowe ds. komunikacji strategicznej**, o czym Komitet wspominał w poprzednich opiniach⁽⁵⁾. W związku z tym z zadowoleniem przyjmuje plan zapewnienia dodatkowego personelu i nowych narzędzi oraz popiera zobowiązanie państw członkowskich do uaktualnienia w stosownych przypadkach ich krajowych zdolności w tej dziedzinie. Biorąc pod uwagę znaczne zasoby przeznaczane w niektórych krajach na wytwarzanie dezinformacji, wydaje się, że konieczna jest odpowiednia reakcja UE. Przewidywane zwiększenie środków w ramach grup zadaniowych ds. komunikacji strategicznej można zatem uznać jedynie za pierwszy krok w kierunku dalszego wzrostu w nadchodzących latach.

5.2. EKES zgadza się, że należy utrzymać mandat grupy zadaniowej East StratCom oraz dokonać przeglądu mandatów dwóch pozostałych grup zadaniowych (Bałkany Zachodnie i Południe) w świetle coraz większej skali i znaczenia dezinformacji w tych regionach. Wzywa państwa członkowskie do wniesienia wkładu w prace grup poprzez wysyłanie ekspertów krajowych. Tylko wówczas system wczesnego ostrzegania może być naprawdę skuteczny.

5.3. EKES z zadowoleniem przyjmuje również pilnie potrzebne środki służące zapewnieniu wolnych i uczciwych wyborów europejskich oraz zalecane stosowanie sankcji w stosownych przypadkach, w tym w odniesieniu do nielegalnego wykorzystywania **danych osobowych** w celu wywarcia wpływu na wynik wyborów. Z zadowoleniem przyjmuje również dobrą współpracę z USA, NATO i Norwegią oraz domaga się zachowania ważnej roli Zjednoczonego Królestwa bez względu na to, czy dojdzie do brexitu czy nie. Zwalczanie dezinformacji musi być oparte na **solidarnych działaniach** państw członkowskich.

5.4. Planowi działania towarzyszy sprawozdanie z postępów⁽⁶⁾ w zakresie różnych działań, zwłaszcza odnośnie do **kodeksu postępowania** jako dobrowolnego zobowiązania platform mediów społecznościowych oraz reklamodawców. Zgodnie z kodeksem postępowania firmy internetowe są zobowiązane do ograniczenia przychodów na rachunkach i stronach internetowych zawierających nieprawdziwe informacje, ukrócenia fałszywych kont i botów, uwidocznienia wiarygodnych źródeł informacji oraz poprawy przejrzystości finansowania reklamy politycznej.

⁽⁵⁾ Dz.U. C 440 z 6.12.2018, s. 183.

⁽⁶⁾ COM(2018) 794.

5.5. Komitet z zadowoleniem przyjmuje kodeks postępowania, ale jednocześnie ma wątpliwości co do skuteczności takich **dobrowolnych** działań, co potwierdziła niedawno Komisja podczas prezentacji pierwszego sprawozdania przedstawionego przez Google, Facebook, Twitter i Mozilla 29 stycznia. EKES wzywa Komisję do zaproponowania dalszych działań, w tym o charakterze **regulacyjnym**, takich jak nakładanie kar w przypadku, gdy środki przeciwdziałające tworzeniu fałszywych kont są zbyt wolno wdrażane lub gdy egzekwowanie innych części kodeksu postępowania nadal jest niezadowolające.

5.6. EKES pilnie apeluje do przedsiębiorstw prywatnych, aby zaczęły postrzegać **umieszczanie reklam** na platformach internetowych rozprzestrzeniających dezinformację jako nieetyczne i nieodpowiedzialne, a także wzywa je do podjęcia działań mających na celu zapobieżenie takiemu zachowaniu.

Bruksela, dnia 20 marca 2019 r.

Luca JAHIER

Przewodniczący

Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
